

Η προσφορά της Κινέζικης Παραδοσιακής Ιατρικής στην Ελλάδα

Μιλτιάδης Γ. Καράβης

Ιατρός Φυσικής Ιατρικής και Αποκατάστασης

Ίσως ν' αποτελεί αίνιγμα το γεγονός ότι ένα τόσο παλιό, αλλά πλήρες και ζωντανό θεραπευτικό σύστημα, όπως είναι η παραδοσιακή κινέζικη ιατρική και ο βελονισμός, παρέμενε άγνωστο για αιώνες και μόνο τα τελευταία τριάντα χρόνια κάποιοι ιατροί, σε διάφορα μέρη της Δύσης, τόλμησαν να μιλήσουν, να γράψουν και να εφαρμόσουν τις ιατρικές προτάσεις των Κινέζων.

Βέβαια, από τη μια, έχουμε τη μακρινή και απομονωμένη Κίνα, μια χώρα τεράστια σε έκταση και πληθυσμό, η οποία περιβάλλεται από ψηλές οροσειρές και ωκεανό, με μεγάλη έρημο και αφιλόξενο κλίμα. Σ' αυτά τα φυσικά σύνορα, ήρθαν να προστεθούν αυτοκράτορες, που έθεσαν επιπλέον όρια στο χώρο και το χρόνο χτίζοντας μακρά τείχη (Σινικό Τείχος) και καίγοντας βιβλιοθήκες, μνημεία και κτίρια.

Από την άλλη, η Ανατολή πάντα φάνταζε στα μάτια του δυτικού νου σαν η αντίπερα όχθη, όπου ζούσαν λαοί που μιλούσαν μια γλώσσα δυσνόητη, γεμάτη συμβολισμούς και είχαν πολιτισμό που στηριζόταν σε τόσο ξένες και διαφορετικές αξίες και αρχές. Όσο ίσχυε ότι «οι διαφορές χωρίζουν», Ανατολή και Δύση –σε ό,τι αφορά στην ανταλλαγή γνώσεων στον τομέα της ιατρικής–, απλά αγνοούσαν η μία την άλλη. Μόνο η άνθηση των εμπορικών συναλλαγών της Ευρώπης με την Άπω Ανατολή, κατά τον 17ο αιώνα, στάθηκε η αιτία της αργής, αλλά και πάλι αποσπασματικής, εισαγωγής του βελονισμού στη Δύση.

Η ιατρική και ο βελονισμός στην Κίνα

Λογικά, η ανακάλυψη τρόπων και μεθόδων για την αντιμετώπιση της αρρώστιας, προηγείται ιστορικά από την ανακάλυψη της γραφής. Έτσι, μέχρι να καταγραφεί το πρώτο κείμενο που αναφέρεται στην ιατρική και ειδικότερα στη βελονοθεραπεία, ο μύθος ήταν αυτός που μετέφερε τη γνώση. Όπως όλοι οι λαοί, έτσι και οι Κινέζοι, διαθέτουν πλούσιους μύθους. Ένας τέτοιος μύθος, του 5ου αιώνα μ.Χ., περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ένας φημισμένος ιατρός της αρχαίας Κίνας, ο Ζεν Γκουάν, θεράπευσε τον ώμο του αυτοκράτορα της επαρχίας Λου Τζου. Ο Ζεν Γκουάν προσκλήθηκε στα ανάκτορα επειδή τον τελευταίο καιρό ο αυτοκράτορας αντιμετώπιζε έντονο άλγος στον ώμο με συνέπεια να μην μπορεί να ασκεί τα διοικητικά και στρατιωτικά του καθήκοντα. Ο ιατρός –που έπρεπε οπωσδήποτε να διασώσει τη φήμη του– ύστερα από προσεκτική εξέταση, παρήγγειλε στον αυτοκράτορα να σημαδέψει με το τόξο του το κέντρο

1. Ζωγραφική απεικόνιση Κινέζου στο σώμα του οποίου σημειώνονται τα 42 βασικά σημεία βελονισμού.

2. Η θεραπεία με μόξα (*Artemisia Vulgaris*) θεωρείται μια πρωτόγονη μορφή διαθερμίας (επιφανειακής δερμοθεραπείας), με την οποία οι Κινέζοι θεραπεύουν ασθένειες που προέρχονται από υπερβολή του Γιν. Η μόξα παρασκευάζεται από αποξηραμένα φύλλα Αρτεμισίας σε διάφορες μορφές, πούρα ή κόκκους, τα οποία πλησιάζουμε αναμμένα σε σημεία βελονισμού.

ενός στόχου, ενώ ο ίδιος στήθηκε πίσω του. Τη στιγμή που ο αυτοκράτορας σήκωσε το χέρι του για να στοχεύσει, ο ιατρός έβαλε ταχύτατα και με περίσσια δύναμη και δεξιοτεχνία μια βελόνα σε ένα σημείο βελονισμού της περιοχής του ώμου. Το αποτέλεσμα ήταν άμεσο και εντυπωσιακό: ο πόνος υποχώρησε αμέσως και το βέλος βρήκε το κέντρο του στόχου. Η φήμη του Ζεν Γκουάν διασώθηκε.

Η ιστορία του βελονισμού είναι γεμάτη με παρόμοιες ανεκδοτολογικού χαρακτήρα ιστορίες που γεννούν στον αναγνώστη πολλά ερωτηματικά: πώς ήξερε ο ιατρός που εφάρμοσε το βελονισμό ποιο σημείο να επιλέξει; Ο αυτοκράτορας βελτιώθηκε λόγω της ειδικής δράσης της βελόνας, του σημείου βελονισμού που ορθά επιλέχθηκε, λόγω της υποβολής από τη φήμη του ιατρού ή απλώς ήταν μια αιφνίδια ίαση, μια φυσική εξέλιξη

της πορείας της αρρώστιας του αυτοκράτορα; Αν όντως ο βελονισμός θεράπευσε τον αυτοκράτορα, μέσω ποιου μηχανισμού επέδρασε; Με ποια συχνότητα ο Ζεν Γκουάν κάνει παρόμοια θαύματα; Τι παρενέργειες μπορεί να είχε ο συγκεκριμένος χειρισμός στον αυτοκράτορα;

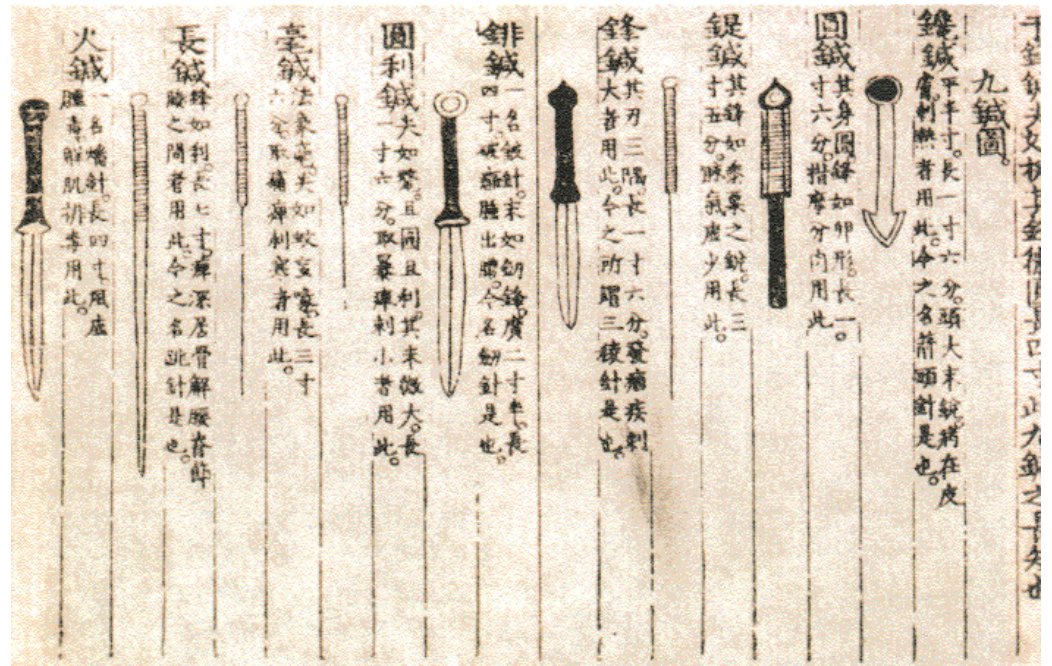
Πριν από τον επιστημονικό, συστηματικό λόγο, η συνείδηση διαθέτει απορία, έκπληξη, δέος και την περιορισμένη πείρα των μικρών και καθημερινών γεγονότων. Σε αναλογία μ' αυτά, πάει να εξηγήσει και τα μεγάλα και τα εξαιρετικά. Έτσι, πριν από την ύπαρξη των γιατρών, άνθρωποι, που

εξχώριζαν για τη θεραπευτική δύναμη και τη δημιουργική τους φαντασία, ανέλαβαν να εξηγήσουν το φαινόμενο της ασθένειας και την αντιμετώπισή της.

Αυτό που χαρακτήριζε, και ακόμα χαρακτηρίζει, τους ανατολικούς λαούς είναι η προσκόλλησή τους στην αξία της εμπειρίας και στην «όραση» της πραγματικότητας. «Έβλεπαν», δηλαδή παρατηρούσαν και επαλήθευαν, ότι η φυσική ροή της ζωής εξασφαλίζει την ισορροπία, ότι η φύση είναι ο μεγάλος δάσκαλος και ότι καλά θα έκαναν να τη μελετήσουν και να προσπαθήσουν να τη μιμηθούν.

Μ' αυτές τις αρχές σαν οδηγούς, οι πρώτοι θεραπευτές στράφηκαν στα φυτά (τα οποία δοκίμαζαν οι ίδιοι και οι βοηθοί τους πριν τα δώσουν στους ασθενείς), στα αφεψήματα, στα έμπλαστρα και γενικά σε μια πρωτόλεια φαρμακοποιία για την καταπολέμηση των ασθενειών, που προέρχονται κυρίως από αρνητικές φυσικές επιδράσεις, όπως ο άνεμος, οι πλημμύρες, η φωτιά, η ξηρασία, το κρύο. Οι επιδράσεις αυτές ονομάστηκαν εξωγενείς βλαπτικές ενέργειες, καταπονούν το σώμα και όταν το καταβάλουν (το εξασθενίσουν) εισβάλλουν σε αυτό προκαλώντας βλάβες σε ιστούς και όργανα.

Η απαίτηση για καλύτερη θεραπευτική ώθησε τους «σοφούς» στην εμβάθυνση και των φαινομενικά «τυχαίων» περιστατικών. Παρατήρησαν ότι τα τσιμπήματα των εντόμων, οι μικροτραυματισμοί –κυρίως– στα χέρια και στα πόδια πάνω στη δουλειά, στο κυνήγι ή στη μάχη, πέρα από τον πόνο ή την αιμορραγία, σε δεύτερη φάση προκαλούσαν τη μείωση ή και την εξαφάνιση άλλων προβλημάτων, που προϋπήρχαν. Έχοντας πίστη στη ζωή και στους μηχανισμούς αυτορρύθμισης, άρχισαν να μιμούνται το όχι και τόσο «τυχαίο» γεγονός, δηλαδή, άρχισαν να τρυπούν, να κεντρίζουν τα επώδυνα σημεία των ασθενών, έχοντας καλά αποτελέσματα, όπως

3. Αρχαίες βελόνες όπως απεικονίζονται στο Βιβλίο Ιατρικής Νεί Κινγκ.

επίσης καλά αποτελέσματα είχε και η μάλαξη ή η πίεση των σημείων αυτών. Οι κλασικοί του βελονισμού αναφέρουν τα πρώτα δεκατρία σημεία βελονισμού τα οποία καλούνται *Χουέ*, που σημαίνει εντύπωμα, βαθύλωμα, εσοχή. Έτσι, λέει ο μύθος, υποθέτουμε ότι ανακαλύφθηκε η «τεχνική των θεραπευτικών τραυματισμών». Απ' αυτό το σημείο και μετά, μπορούμε να μιλήσουμε για ιατρική στην Κίνα. Οι Κινέζοι ιατροί, στον αγώνα τους κατά της ασθένειας, δεν διανοήθηκαν ποτέ να εξουδετερώσουν τις εξωτερικές αιτίες (π.χ. μικρόβια) που την προκαλούσαν. Η οποιαδήποτε επέμβασή τους προσανατολιζόταν στην ενίσχυση του πάσχοντος οργανισμού (αύξηση της αυτοάμυνας, θα το λέγαμε σήμερα), με διάφορα μέσα, ανάλογα με τη σοβαρότητα της κατάστασης. Όταν οι ασθενείς ζητούσαν βοήθεια από τους θεραπευτές σε προχωρημένα στάδια, όπως πλήρη εξάντληση ή παράλυση, υπέθεταν ότι οι εξωγενείς βλαπτικές ενέργειες είχαν εισβάλει στο σύστημα των μεσημβρινών, είχαν παραμείνει επί μακρόν στο σώμα και αφού τράφηκαν απ' αυτό, στη συνέχεια το εγκατέλειψαν σε κακή κατάσταση και τότε ήταν δύσκολο να διορθωθούν αυτές οι ζημιές. Η αναζήτηση θεραπείας τέτοιων περιστατικών συναντήθηκε με τις μαρτυρίες κάποιων πασχόντων ότι, ενώ ζέσταιναν το παραλυμένο χέρι ή πόδι τους κοντά στη φωτιά, ένα «τυχαίο» μικρό έγκαιμα από αναμμένο ξύλο προκάλεσε ένα αργό αλλά προοδευτικό ζωντάνεμα της πάσχουσας περιοχής. Τότε οι θεραπευτές άρχισαν να βάζουν συστηματικά, στην αρχή αναμμένα ξύλα και μετά διάφορα φυτά, σε περιπτώσεις αδυναμίας ή παράλυσης με καλά αποτελέσματα. Η καινούρια αυτή θεραπευτική μέθοδος δοκιμάστηκε, εξελίχθηκε και εμφανίστηκε η έννοια της «αργής καυτηρίασης». Αφού πειραματίστηκαν με διάφορα φυτά, κατέληξαν εμπειρικά ότι το φυτό *Αρτεμισία* είναι το μόνο που δημιουργεί, στο υπό θεραπεία σημείο, την καλύτερη ανεκτή θερμοκρασία και έχει την καλύτερη ταχύτητα καύσης.

Οι πρώτες βελόνες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν φτιαγμένες από πέτρα που ονομαζόταν «πιέν», λέξη η οποία σύμφωνα με ένα λεξικό ιδεογραμμαμάτων (Τσου Βεν Τσιέ Τσε) της περιόδου της δυναστείας των Χαν (206-220 π.Χ.) σημαίνει «θεραπεύω μια αρρώστια τσιμπώντας με μια πέτρα». Αργότερα κατασκευάστηκαν βελόνες από μπαμπού ή από κόκαλο, επεξεργασμένες ώστε να είναι λείες, οξύαιχμες και λεπτές. Με την ανακάλυψη της μεταλλουργίας, αντικαταστάθηκαν από χάλκινες, χρυσές ή ασημένιες. Η μέθοδος αυτή κατευνάζει μια σειρά από πόνους, όπως πονόδοντο, πόνο στα αυτιά, την πλάτη, το στομάχι, την κοιλιά, τις αρθρώσεις. Με το συνθετικό πνεύμα τους, για ακόμα καλύτερα αποτελέσματα, ένωσαν το βελονισμό με την καυτηρίαση, δηλαδή τρυπούσαν τα σημεία βελονισμού και πάνω στη βελόνα έκαιγαν το φυτό *Αρτεμισία*. Αυτή η τεχνική καλείται *μόξα* και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα στην Κίνα και αλλού. Βέβαια, πολύ γρήγορα κατάλαβαν ότι τα πρώτα 13 σημεία βελονισμού ήταν ανεπαρκή. Η συστηματική εξερεύνηση της επιφάνειας

4. Οι λεγόμενοι αυτοκράτορες της κινεζικής ιατρικής. Αριστερά ο Χουανγκ Τι, στον οποίο αποδίδεται η συγγραφή του αρχαίου Βιβλίου Ιατρικής Νέι Κινγκ, στο κέντρο ο Φου Χσι, που ανακάλυψε τα βασικά στοιχεία του κόσμου, και δεξιά ο Σεν Νουγκ, που θεωρείται ο εισηγητής των ιατρικών ιδιοτήτων των φυτών.

του δέρματος οδήγησε στην ανακάλυψη πολλών άλλων σημείων, ώσπου έφτασαν τον αριθμό 365, που συμπίπτει (τυχαία;) με τον αριθμό των ημερών ενός έτους.

Η σκέψη προχωράει, τα φαινόμενα εξηγούνται και η αρρώστια βρίσκεται μέσα στα φαινόμενα. Ο πόθος για το ανέφικτο ωθεί τους ανθρώπους στη δράση, αισθάνονται όμως το περιορισμένο των δυνάμεών τους, λαχταρούν περισσότερη δύναμη, την οραματίζονται και την ενσαρκώνουν σε κάποια δυνατότερα πλάσματα. Έτσι γεννήθηκε και ο αυτοκράτορας Χουάνγκ Τι, που βασιλεύσε, όπως λέγεται, από το 2696 μέχρι το 2598 π.Χ. (κατ' άλλους το 1852 π.Χ.). Το προστατευτικό στοιχείο του ήταν η Γη (σύμφωνα με τη θεωρία των πέντε στοιχείων), γι' αυτό έγινε γνωστός ως Κίτρινος Αυτοκράτωρ (από το χρώμα του στοιχείου «Γη» που είναι το κίτρινο). Λέγεται ότι η σοφία του και η δίψα για μάθηση ήταν μεγάλες. Μια μέρα, εμπνευσμένος από το σχήμα της Μεγάλης Άρκτου στον ουρανό, σχεδίασε ένα χάρτη με την εικόνα της και τον τοποθέτησε πάνω σε τροχούς (του αποδίδεται η εφεύρεση της άμαξας με τροχούς). Αν και δεν έχει ξεκαθαριστεί από τους ιστορικούς αν πρόκειται για υπαρκτό ή μυθικό πρόσωπο, θεωρείται ότι κατασκεύασε το πρώτο πλανητάριο, μελέτησε πλήθος μουσικών οργάνων και επινόησε χορδές και ήχους, ενώ εισήγαγε το νομισματικό σύστημα στην Κίνα. Κατά τη βασιλεία του η Κίνα απέκτησε υπόσταση «κράτους», διότι επεξέτεινε τα όρια της αυτοκρατορίας και συνένωσε τις διάφορες φυλές που κατοικούσαν στην περιοχή του Κίτρινου Ποταμού. Έφτιαξε οργανωμένους οικισμούς στους οποίους συνέρρεαν άνθρωποι μετακινούμενοι από την πρωτόγονη διαμονή τους σε πιο οργανωμένες κοι-

ωνίες, σε χωριά και πόλεις, καθώς συνέλαβε την ιδέα της οικοδόμησης κατοικιών. Ο Ι. Δημητριάδης, στο έργο του *Αρχαίος κινέζικος πολιτισμός και τέχνη*, αναφέρει χαρακτηριστικά: «Η πόλη υψώθηκε σαν σύμβολο ελπίδας του ανθρώπου για την απαλλαγή από πολλά δεινά της φύσης, αλλά και σαν αφετηρία της απομάκρυνσής του από αυτήν. Στην πόλη θα έρθουν από τα χωριά για να βρουν δουλειές, να προβούν σε αγορές, να χαζέψουν, να διασκεδάσουν και να αναζητήσουν πνευματικές απολαύσεις. Η πόλη έδωσε και το όνομα στον πολιτισμό».

Ο Χουάνγκ Τι, έχοντας πάθος με την επιστήμη, εξερεύνησε όλες τις όψεις της τότε ιατρικής. Με τον υπουργό Υγείας Τσι Πο (ή Κι Πα) έκαναν φλογερές συζητήσεις που περιστρέφονταν γύρω από την τέχνη του βελονισμού (Chen-Chiu – βελονισμός και μόξα) και τις επιρροές των εξωγενών βλαπτικών ενεργειών (ανέμου, θερμότητας, κρύου, υγρασίας) στο ανθρώπινο σώμα. Τα δύο αυτά σοφά πρόσωπα συζητούν για πολύπλοκα ιατρικά θέματα με τρόπο επιστημονικό και πρακτικό, εκφράζουν τις απόψεις και εκθέτουν τις γνώσεις τους, σε μια πορεία από την αμφιβολία στη βεβαιότητα και από την ασάφεια στη σαφήνεια. Αυτές οι συζητήσεις, σε μορφή διαλόγου, καταγράφηκαν στο βιβλίο Νέι Κινγκ (μεταφράζεται ως «βιβλίο ιατρικής»). Θεωρείται το αρχαιότερο ιατρικό βιβλίο στον κόσμο. Πολλοί σχολιαστές υποστηρίζουν ότι πιθανόν να μη γράφηκε σε χαρτί πριν από το τέλος της Δυναστείας των Τσου (1100-250 π.Χ.). Το σύγγραμμα αυτό δεν αποτελεί ιστορικό κειμήλιο, αλλά ένα ζωντανό ιατρικό κείμενο, που χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα ως οδηγός μύησης στη φιλοσοφία αλλά και στην πρακτική εφαρμογή της παραδοσιακής κινέζικης ιατρικής (ιδιαίτερα του βελονισμού). Διδάσκεται σελίδα σελίδα σε όλες τις σχολές Παραδοσιακής Κινέζικης Ιατρικής στην Κίνα, αλλά και σε άλλες χώρες του κόσμου.

Ιστορικά, ο πρώτος γνωστός Κινέζος γιατρός είναι ο Πιεν-Τσιάο (403-321 π.Χ.), που χαρακτηρίζεται σαν ο Ιπποκράτης της αρχαίας Κίνας. Ακολουθεί, ο εξίσου σημαντικός γιατρός και περίφημος χειρουργός Χουά Το (141-208 π.Χ.), ο οποίος παρασκεύασε ένα ισχυρό αναισθητικό συνδυάζοντας κρασί με ινδική κάνναβη και έτσι μπορούσε να κάνει χειρουργικές επεμβάσεις, να διανοίγει αποστήματα και να περιποιείται τραύματα σχεδόν ανώδυνα. Θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε έναν μακρύ κατάλογο φημισμένων γιατρών με θεραπευτικό και συγγραφικό έργο. Ενδεικτικά μόνο, αναφέρουμε τον Λι Τσε Τεν (1518-1597 μ.Χ.), ο οποίος έγραψε την πληρέστερη φαρμακολογία της Κίνας, ένα έργο ζωής σε πενήντα τόμους.

Μαρτυρίες για την πλήρη ένταξη του βελονισμού στο ιατρικό σύστημα της Κίνας έχουμε από την εποχή της δυναστείας των Τσιν (περίπου το 265-420 μ.Χ.). Στο κλασικό σύγγραμμα «Τσεν Κιέου Κία Γι Κίνγκ» («Εισαγωγή στο βελονισμό και στη μόξα») για πρώτη φορά καθορίζονται επακριβώς 349 βασικά σημεία βελονισμού. Το έργο πραγματεύεται τη θεωρία του βελονισμού, τον καθορισμό των σημείων βελονισμού στο σώμα, το χειρισμό των βελονών και τις προφυλάξεις που πρέπει να λαμβάνει ο θεραπευτής για την αποφυγή ατυχημάτων και μολύνσεων. Το έργο αυτό μελετήθηκε, εμπλουτίστηκε και παρέμεινε το βασικό σύγγραμμα ιατρικής για περισσότερο από δέκα αιώνες.

Την εποχή της δυναστείας των Τανγκ (618-907 μ.Χ.) ιδρύθηκε στο Αυτοκρατορικό Κολέγιο Ιατρικής η πρώτη Ιατρική Σχολή της Κίνας, με ξεχωριστό τμήμα βελονισμού. Επί δυναστείας των Σονγκ (960-1279 μ.Χ.), ο βελονισμός εφαρμόζεται και από μεγάλο μέρος των ιατρών, ενώ συστηματικά καταγράφονται τα αποτελέσματα των θεραπειών και οι τεχνικές βελονισμού. Στα μουσεία Κινέζικης Παραδοσιακής Ιατρικής εκτίθεται ένα εικονογραφημένο εγχειρίδιο σημείων βελονισμού και μόξας (ονομάζεται «Τονγκ Ζεν Σου Σιονέ Τσεν Κιέου Τον Κινγκ»), που κυκλοφόρησε το 1206 μ.Χ. Στο σύγγραμμα περιγράφεται η ανατομία και η λειτουργία των 354 σημείων βελονισμού. Ένα χρόνο αργότερα (το έτος 1207 μ.Χ.), με βάση πληροφορίες που δίνονται στο βιβλίο, κατασκευάστηκαν δύο μπρούτζινα αγαλματίδια που είχαν επάνω τους τα σημεία βελονισμού και τους μεσημβρινούς που χρησιμοποιήθηκαν έκτοτε στη διδασκαλία του βελονισμού και στις εξετάσεις των φοιτητών. Τα αγαλματίδια (περίπου 1,5 μέτρο ύψος το καθένα) ήταν κούφια και στα σημεία βελονισμού είχαν τρύπες που επικοινωνούσαν με το κούφιο εσωτερικό. Οι Κινέζοι καθηγητές κάλυπταν το άγαλμα με κερί, βουλώνοντας με αυτόν τον τρόπο τις τρύπες που υπήρχαν στα σημεία βελονισμού και το γέμιζαν με νερό. Οι σπουδαστές προσπαθούσαν να εντοπίσουν τη σωστή θέση των σημείων βελονισμού και όταν αυτό συνέβαινε τότε έτρεχε νερό από το σημείο.

Στην εποχή της δυναστείας των Μινγκ (1368-1644 μ.Χ.), ένα βιβλίο («Τσεν Τσιέου Τα Τσενγκ», δηλαδή «Σύνοψη του βελονισμού και της μόξας») περιέγραφε, από τις πολυάριθμες θεραπείες της εποχής, τις πιο αξιόλογες και αποτελεσματικές. Ανάμεσα σε αυτές αναφέρεται αναλυτικά ο βελονισμός και η θεραπεία με μόξα (θερμοκαυτηριασμός), ενώ για άλλη μια φορά περιγράφεται η ανατομική θέση των σημείων βελονισμού με αναλυτικούς χάρτες.

Εδώ τελειώνει και η χρυσή περίοδος του βελονισμού. Για άγνωστους μέχρι σήμερα λόγους, από το 1600 και μετά (δυναστεία των Τσινγκ, 1644-1911) απαγορεύθηκε αρχικά η διδασκαλία και αργότερα η εφαρμογή του βελονισμού. Η κυβέρνηση των Τσινγκ ανανέωσε την απαγόρευση και το 1822 έβγαλε ένα διάταγμα που απαγόρευε πλήρως την πρακτική εφαρμογή του βελονισμού, ενώ το 1929 η κυβέρνηση του Κουομιντάνγκ απαγόρευσε την εφαρμογή της Κινέζικης Παραδοσιακής Ιατρικής στο σύνολό της (βελονισμό, θεραπεία με μόξα, βότανα). Μελετητές του βελονισμού, όπως ο Φου Βέι Κανγκ (η μελέτη του *Η ανάπτυξη του βελονισμού στην Κίνα* εκδόθηκε στο Πεκίνο το 1972), αναφέρουν ότι η απαγόρευση αυτή υπήρξε σοβαρό πλήγμα για την εξέλιξη του βελονισμού, αφού για περίπου 300 χρόνια

η μέθοδος αυτή έμεινε στο περιθώριο της επιστημονικής εξέλιξης.

Ο Μάο Τσε Τουνγκ (1893-1976) ακολούθησε ακριβώς αντίθετη πορεία. Ήταν ένθερμος υποστηρικτής των παραδοσιακών ιατρικών μεθόδων και η πολιτική του θέση για το ζήτημα αυτό διακρίνεται καθαρά στο εξής μήνυμά του: «Η Κινέζικη Παραδοσιακή Ιατρική και Φαρμακολογία αποτελούν πολύτιμη κληρονομιά. Πρέπει να προσπαθήσουμε να τις διευρύνουμε και να τις αναπτύξουμε σε νέα ανώτερα επίπεδα». Συμβούλευε τα νοσοκομεία του Κόκκινου Σταυρού να νοσηλεύουν τους ασθενείς σύμφωνα με τους κανόνες της κινέζικης αλλά και της δυτικής Ιατρικής.

Τον Απρίλιο του 1945, χρονιά κατά την οποία ανακηρύχθηκε Πρόεδρος του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας, ιδρύθηκε στο νοσοκομείο Ειρήνης του Γενάν τμήμα Βελονισμού, ενώ σε πολυάριθμους δήμους και επαρχίες ιδρύθηκαν πολλά Ινστιτούτα Ερευνών Βελονισμού. Ο λόγος ήταν απλός. Ο βελονισμός ήταν φθηνός, εύκολος, προσίτος, μερικές φορές ήταν η μοναδική ιατρική βοήθεια που διέθεταν οι ιατροί του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού. Είναι χαρακτηριστικό ότι εφάρμοζαν βελονισμό στην ελονοσία, τη δυσεντερία, την εντερίτιδα, τις μολύνσεις κ.α.

Την εποχή που ονομάστηκε εποχή της Μεγάλης Προλεταριακής Πολιτιστικής Επανάστασης ιδρύθηκε ένα σώμα, που ονομάστηκε «Ξυπόλυτοι γιατροί». Ονομάστηκαν έτσι, γιατί στη Νότια Κίνα συμμετείχαν Ξυπόλυτοι στην καλλιέργεια του ρυζιού. Για πολλά χρόνια, ιδίως τα χρόνια της μεγάλης φτώχειας, αποτελούσαν τη βάση του υγειονομικού συστήματος της Κίνας. Ως πρακτικοί γιατροί στρατολογούνται για τις ανάγκες της επανάστασης μέσα από τις τάξεις των εργατών, των αγροτών και των στρατιωτών και καταρτίζονται με ταχύρρυθμα σεμινάρια πάνω σε βασικά ζητήματα της ιατρικής. Ονομάστηκαν «λαμπαδηφόροι της λαϊκής υγείας». Μετά τον πόλεμο, κάποιοι από αυτούς (οι ικανότεροι) επιλέχθηκαν για να ακολουθήσουν ανώτερες σπουδές ιατρικής στα πανεπιστήμια και από το 1949 (έτος ίδρυσης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας) αποτελούν μέρος του Ιατρικού Συστήματος της Σοσιαλιστικής Κίνας. Ο βελονισμός και η Κινέζικη Παραδοσιακή Ιατρική συνδέθηκαν άρρηκτα με την πολιτισμική επανάσταση στην Κίνα και το 1958, στη διάρκεια του «Μεγάλου Άλματος» η Κινέζικη Παραδοσιακή Ιατρική τονώθηκε ακόμη περισσότερο, ενώ ο βελονισμός διαδόθηκε σχεδόν σε όλη την Κίνα. Οι πολιτικές συνθήκες της εποχής εκείνης δεν επέτρεπαν στους μελετητές και τους γιατρούς να αξιολογήσουν επιστημονικά τα επιτεύγματα του βελονισμού. Το κλίμα της εποχής μάς το μεταφέρει μια εντυπωσιακή (και σπάνια) μονογραφία (*Exploring the Secrets of Treating Deaf-mutes*, Foreign Languages Press, Peking 1972), που περιγράφει με γλαφυρό τρόπο τα ιατρικά επιτεύγματα και την ιστορία ενός νέου ιατρού, του Τσόο Που-Γιου, μέλους του Εθνικού Απελευθερωτικού Στρατού της Κίνας από την άνοιξη του 1966. Τον Μάρτιο του 1968, ο Μάο διατάσσει μια ομάδα ιατρών του

5. Αγαλαματίδιο, στην επιφάνεια του οποίου διακρίνονται 365 σημεία βελονισμού. Κατασκευασμένα είτε από χαλκό είτε από ξύλο αυτού του είδους τα αγαλαματίδια χρησιμοποιούνται για την εκπαίδευση των νέων θεραπευτών «στην τέχνη του βελονισμού», ώστε να μάθουν να εντοπίζουν με ακρίβεια τα σημεία βελονισμού, να γνωρίζουν το όνομά τους και τη θεραπευτική τους ιδιότητα.

Στρατού να πάνε σε ένα σχολείο κωφάλαλων στην πόλη Λιαογιουάν της επαρχίας Κιρίν για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Η ομάδα αποτελείται από τρεις «ιατρούς» και πέντε «νοσηλεύτες-βοηθούς», με επικεφαλής τον Που-Γιου. Αν και κανείς δεν είχε ιατρική εκπαίδευση, ούτε προηγούμενη εμπειρία από θεραπεία κωφάλαλων και φυσικά δεν υπήρχαν στοιχεία για το αν και με ποιο τρόπο ο βελονισμός βοηθά τους κωφάλαλους (!!!), άρχισαν να πειραματίζονται, αρχικά βάζοντας βελόνες στον εαυτό τους και αργότερα στα παιδιά του σχολείου. Στόχος τους, η θεραπεία της συγκεκριμένης πάθησης. Έμειναν στο σχολείο 17 χρόνια κάνοντας βελονισμό στα παιδιά μέρα παρά μέρα, ενώ ο ιατρός έστελνε συνεχείς αναφορές στον Πρόεδρο Μάο. Με επιστολή του στον Μάο Τσε Τουνγκ ανακοινώνουν ότι από τα 168 παιδιά, τα 157 άρχισαν να ακούν και τα 149 να ομιλούν. Θεώρησαν την επιτυχία των ιατρών επιτυχία της πολιτικής του Μάο, του οποίου το όνομα αναφέρεται πάνω από 60 φορές στις 35 σελίδες του μικρού αυτού βιβλίου που εκδόθηκε στο Πεκίνο το 1972 με την υποστήριξη της κυβέρνησης.

Από το 1959 οι Κινέζοι άρχισαν να χρησιμοποιούν την αναισθησία με βελονισμό στις χειρουργικές ιατρικές και οδοντιατρικές επεμβάσεις, ενώ κατασκεύαζαν το πρώτο μηχάνημα ηλεκτροβελονισμού και την πρώτη συσκευή ανίχνευσης σημείων βελονισμού. Το 1970, οι Ξυπόλυτοι γιατροί ξεπέρασαν το 1.000.000 σε όλη την Κίνα (Σύνδεσμος Γάλλο-Κινεζικής Φιλίας, Παρίσι 1972, αναφορά στην Ιστορία της Σύγχρονης Κίνας), ενώ δεκάδες ήρθαν στην Ευρώπη και την Αμερική για να διδάξουν το βελονισμό.

Ο λαός της Κίνας αγάπησε και εμπιστεύτηκε στο βελονισμό την υγεία και την ασθένειά του, ακόμα κι όταν ο βελονισμός κινδύνεψε να χαθεί, μετά την κομμουνιστική επανάσταση. Η επέμβαση του Κινέζου ηγέτη Μάο Τσε Τουνγκ με το γνωστό διάγγελμα του «Αφήστε όλα τα λουλούδια ν' ανθίσουν», επέτρεψε τη νόμιμη άσκηση του βελονισμού από τους παραδοσιακούς γιατρούς στο πλαίσιο της ήδη διδασκόμενης και εφαρμοζόμενης δυτικής ιατρικής. Έτσι, μέχρι σήμερα, ο παραδοσιακός βελονισμός διδάσκεται στα πανεπιστήμια και χαιρείται της αποδοχής από το 1/3 του πληθυσμού της γης.

Ο βελονισμός στην Ευρώπη

Για την Κίνα ο βελονισμός είναι μια βαριά κληρονομιά. Πρόκειται για μια πολιτισμική συνέχεια που από μια μεριά πρέπει να διατηρηθεί (ως ιστορικό στοιχείο-κειμήλιο), ενώ από την άλλη, για να ενταχθεί στο σύγχρονο σύστημα υγείας, πρέπει να προσαρμοσθεί, να ενταχθεί στο σημερινό σύστημα υγείας της Κίνας και να διαφοροποιηθεί από το αρχικό, πρωτόλειο παρελθόν του. Για τον δυτικό ιατρό και για τις δυτικές κοινωνίες τα πράγματα είναι πιο πολύπλοκα. Ο βελονισμός είναι ξένος προς τη δυτική κουλτούρα και παιδεία, άγνωστος στον πολύ κόσμο, απών από τα ιατρικά βιβλία, μακριά από βιβλιογραφικές αναφορές δυτικών περιοδικών. Παρ' όλα αυτά είχε μια πολύ ενδιαφέρουσα πορεία στις δυτικές κοινωνίες, όπου αναπτύχθηκε και έγινε αποδεκτός ως ιατρικό θεραπευτικό σύστημα.

Αναφέρεται ότι ο βελονισμός έγινε γνωστός στην Ευρώπη τον 17ο αιώνα, όταν Ιησουίτες ιερωμένοι τον γνώρισαν και τον μετέφεραν από τα βάθη της Ασίας. Η εφαρμογή του ήταν πολύ περιορισμένη, κυρίως σε μοναστήρια, διότι ούτε συγγράμματα υπήρχαν, ούτε ειδική μελέτη, ούτε φυσικά διδασκαλία που θα επέτρεπε την κανονική εφαρμογή του. Εξάλλου, η Ευρώπη του 16ου-17ου αιώνα συγκλονιζόταν από την έκρηξη των γνώσεων που αφορούσαν την ανατομική, την ιστολογία, τη βοτανική, την επιδημιολογία, τη φυσική, τα μαθηματικά, την αστρονομία και από την παρουσία σημαντικών φιλοσόφων-μαθηματικών, όπως ο Καρτέσιος, ο Λάιμπνιτς, ο Πασκάλ, ο Νιούτον, ο Κέπλερ, ο Γαλιλαίος κ.ά. Οι γνώσεις αυτές θα αποκτήσουν οντότητα πρακτική και θα εξελιχθούν σε εφαρμοσμένη ιατρική κυρίως στον 19ο αιώνα. Μέχρι τότε, η ιατρική θα καθοδηγείται, όπως αναφέρει ο Χ. Μάρτης στο βιβλίο του *Η ιατρική από τον Ιπποκράτη στο DNA* (εκδόσεις Νέα Σύνορα) από «δεισιδαιμονίες, προλήψεις και διαγνωστική άγνοια».

Η ιστορία του βελονισμού φαίνεται ότι συμπίπτει με την περίοδο της αναγέννησης στην Ευρώπη, όπου η φυσικοχημεία και οι άλλες επιστήμες βρίσκονται στο ζενίθ της δόξας τους. Η κινέζικη ιατρική, εμπειρική μέθοδος που εφαρμόζεται από λίγους, ημιμαθείς θεραπευτές καλόγερους, δεν άφηνε περιθώρια σε σοβαρούς ερευνητές, φιλοσόφους και επιστήμονες ή σε πανεπιστημιακά ιδρύματα να ασχοληθούν με αυτήν, τη στιγμή μάλιστα που όλοι περίμεναν θαύματα από την πρόοδο των θεωρητικών επιστημών.

Η πρώτη χώρα στην οποία μελετήθηκε ο βελονισμός θεωρείται η Γαλλία. Ο Γάλλος σιнологός Σουλιέ ντε Μοράν, πρόξενος στο Πεκίνο το 1960, διαπίστωσε ότι οι Κινέζοι ιατροί αντιμετώπισαν με επιτυχία (μέσω του βελονισμού) μια μεγάλης έκτασης επιδημία χολέρας που έπληξε την Κίνα. Μελέτησε τη μέθοδο του βελονισμού και μετέφρασε στα γαλλικά τα σπουδαιότερα έργα (τα πέντε κλασικά βιβλία) του βελονισμού. Αποτέλεσμα της δραστηριότητάς του ήταν η έκδοση του πρώτου ευρωπαϊκού συγγράμματος περί βελονοθεραπείας, στο οποίο εξηγούνται αναλυτικά στους Ευρωπαίους οι βάσεις του βελονισμού.

Ο βελονισμός στην Ελλάδα

Σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρώπης, ο βελονισμός άργησε να έρθει στην Ελλάδα. Οι πρώτοι γιατροί, πριν από το 1970, που ασχολήθηκαν και εφάρμοσαν το βελονισμό στα ιατρεία τους, ήταν οι Κωνσταντίνος Τράγκας και Γεώργιος Βουλπιώτης. Η συντονισμένη, όμως, προσπάθεια για τη διάδοση του βελονισμού άρχισε το 1971, στο Κέντρο Έρευνας και Εφαρμογής Βελονισμού (που λειτουργεί μέχρι σήμερα) και συνεχίστηκε με την ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Βελονοθεραπείας από τον Κύπριο παθολόγο Γιάγκο Καραβή (1922-1996). Το 1977, άρχισε η συστηματική διδασκαλία του βελονισμού σε γιατρούς με τριετή κύκλο σπουδών και με την καθοδήγηση του Βιετναμέζου ιατρού Nguyen Van Vghi. Από τα σεμινάρια που πραγματοποιήθηκαν προέκυψε η πρώτη ομάδα Ελλήνων ιατρών εκπαιδευμένων στο βελονισμό.

Ο Γιάγκος Καραβής, πρωτοπόρος, ανήσυχος, μαχητικός και υπέρμαχος της φυσικής θεραπευτικής και της ιατρικής χωρίς φάρμακα, υπήρξε Πρόεδρος των ελληνικών εταιρειών βελονισμού της Ελλάδας για περισσότερα από 20 χρόνια και μέλος του διοικητικού συμβουλίου των διεθνών εταιρειών βελονισμού SIA (Soci t International d'Acupuncture) και ICMART (International Council of Medical Acupuncture & Related Techniques). Ασχολήθηκε με τη διάδοση και την εφαρμογή του βελονισμού μέχρι το τέλος της ζωής του και πρόσφερε γόνιμο έργο εδραιώνοντας την ιδέα του βελονισμού, τόσο στο ευρύ κοινό όσο και στον ιατρικό κόσμο. Ίδρυσε, το 1973, το Κέντρο Έρευνας και Εφαρμογής Βελονισμού, δημοσίευσε το 1973 την πραγματεία *Ο βελονισμός στο πλαίσιο της όλης ιατρικής* και ίδρυσε το 1975 επιστημονικό σωματείο με την επωνυμία «Ελληνική Εταιρεία Βελονοθεραπείας» (αρ. Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών: 1149/21-4-75) με σκοπό την επιστημονική διάδοση της θεραπευτικής του βελονισμού στον ιατρικό κόσμο. Έτσι, δημιουργήθηκε ο πυρήνας απ' όπου διαδόθηκε ο βελονισμός σε όλη την Ελλάδα με διαλέξεις, σεμινάρια, συνέδρια, συνεργασίες με κέντρα του εξωτερικού και εκπόνηση προγραμμάτων συστηματικής εκπαίδευσης. Η Ελληνική Εταιρεία Βελονοθεραπείας αποτέλεσε τον πρόδρομο της Ελληνικής Ιατρικής Εταιρείας Βελονισμού. Η τελευταία ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 1992 (αρ. πρωτοδικείου 2204/1992) και παραμένει ενεργός μέχρι σήμερα.

Τα ιστορικά στοιχεία που παρατέθηκαν είναι μόνο η αφορμή για να απαντηθεί το δύσκολο ερώτημα του τίτλου: ποια ακριβώς στοιχεία πρόσθεσε στην ελληνική κοινωνία η «εισβολή» της Παραδοσιακής Κινέζικης Ιατρικής και του βελονισμού σε ιδιωτικά ιατρεία, ιατρεία πόνου και νοσοκομεία; Γιατί να μελετούμε τα γνωσιολογικά, παραδοσιακά συστήματα άλλων χωρών αντί για τις μοντέρνες, υπερσύγχρονες επιστήμες και τεχνολογίες; Η απάντηση είναι θεωρητική και περισσότερο κοινωνιολογική. Ο David Hess υποστηρίζει ότι, μελετώντας τα συστήματα γνώσης άλλων πολιτισμών, είναι ευκολότερο να δούμε και να μελετήσουμε τον τρόπο με τον οποίο το ανθρώπινο μυαλό οργανώνει τον κόσμο. Η μελέτη της Παραδοσιακής Κινέζικης Ιατρικής και του βελονισμού είναι ένα είδος ιστορικής και κοινωνιολογικής μελέτης του ανθρώπου. Αυτό το πεδίο μελέτης έχει ονομαστεί «εθνοεπιστήμη», όρος που χρησιμοποιείται ευρύτατα από τους ανθρωπολόγους. Στο γνωστικό αντικείμενο των εθνοεπιστημών συμπεριλαμβάνεται η εθνοφαρμακολογία, η εθνοβιολογία, η εθνοψυχιατρική και η εθνοιατρική.

Εξάλλου, δεν είναι αμελητέος ο πλούτος των γνώσεων που προέρχεται από τη μελέτη άλλων πολιτισμών, ιδιαίτερα όταν αυτές εμπεριέχουν και μια αξιοσημείωτη πρακτική «υπόσχεση» που αφορά την αντιμετώπιση προβλημάτων υγείας. Παραδείγματος χάριν, ως αποτέλεσμα εθνοφαρμακολογικών ερευνών, ιδιαίτερα αυτών που αφορούν τα φυτά των τροπικών δασών, νέα φάρμακα έχουν αναπτυχθεί, ενώ τεράστιες πολυεθνικές φαρμακευτικές εταιρείες πλησιάζουν συχνότατα την τοπική γνώση των φαρμακευτικών αξιών σε φυτά και ζώα που διατίθεται από γηγενείς πληθυσμούς. Το κέρδος για τη φαρμακοβιομηχανία (νέα φάρμακα) είναι τεράστιο. Το κέρδος για την επιστήμη της φαρμακολογίας (νέες δραστικές ουσίες) είναι επίσης μεγάλο. Το κέρδος για τον μελετητή είναι η γοητεία της γνώσης. Το κέρδος για τον ασθενή και τον ιατρό είναι ο πλουραλισμός στην υγεία και η αύξηση των θεραπευτικών δυνατοτήτων. Αντίστοιχο είναι το κέρδος από την τριαντακονταετή εφαρμογή του βελονισμού στην Ελλάδα σε κοινωνικό, οικονομικό και βιο-ψυχολογικό επίπεδο.

Πιο αναλυτικά, το όφελος μιας κοινωνίας να αποδεχθεί (αρχικά) και να εντάξει (αργότερα) μια «μη φαρμακευτική» μέθοδο θεραπείας, όπως είναι ο βελονισμός, είναι τεράστιο και αφορά τόσο την οικονομία της υγείας, όσο και την προστασία των ασθενών από την πολυφαρμακία και τις συνέπειές της. Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και η προστασία που παρέχει η ιατρική στον πληθυσμό οδήγησαν στην αύξηση του μέσου όρου ζωής και του προσδόκιμου επιβίωσης, με αποτέλεσμα γήρανση των πληθυσμών των ανεπτυγμένων χωρών και αύξηση των εκφυλιστικών νοσημάτων. Έχει αποδειχθεί ότι μετά την ηλικία των 55-60 ετών, η κατανάλωση φαρμάκων αυξάνει σημαντικά ενώ η χρόνια λήψη φαρμάκων έχει οικονομικές αλλά κυρίως βιολογικές παρενέργειες που επηρεάζουν αρνητικά την ποιότητα ζωής των ηλικιωμένων. Οι μέθοδοι αποκατάστασης με φυσικά μέσα, τα ιαματικά λουτρά, τα SPA, οι τεχνι-

κές αντιμετώπισης του πόνου με βελονισμό, ηλεκτροθεραπεία και φυσικοθεραπευτικές τεχνικές (μασάζ, ρεφλεξοθεραπεία, γιόγκα, πιλάτες κ.λπ.), αντιμετωπίζουν βασανιστικά συμπτώματα ασθενειών και τον πόνο των ασθενών με τρόπο αποτελεσματικό και μη-φαρμακευτικό. Η διάδοση του βελονισμού στα ιατρεία πόνου

6. Απεικόνιση του αυτοκράτορα Χουάνγκ Τι (2697-2595 π.Χ.).

και στα ιατρεία κεφαλαλγίας της Ελλάδας έδωσε την ευκαιρία σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να θεραπεύσει τα προβλήματα υγείας του ή να μειώσει τα συμπτώματα της νόσου του με απλό, ασφαλές, οικονομικό και φυσικό (μη φαρμακευτικό) τρόπο.

Θυμίζω επίσης το φαινόμενο του «ιατρικού τουρισμού». Η μείωση των αποστάσεων μεταξύ χωρών και πολιτισμών αλλά και η επέκταση της αγοράς της υγείας, οδηγεί τους ασθενείς να αναζητούν λύσεις για τα προβλήματα υγείας τους σε άλλες χώρες. Αν ο Έλληνας ασθενής δεν είχε πρόσβαση στο βελονισμό, είναι περισσότερο από βέβαιο ότι θα προσπαθούσε να εξασφαλίσει μια άλλη, διαφορετική, πολλά υποσχόμενη θεραπευτική αγωγή (όπως ο βελονισμός) σε άλλες χώρες της Ευρώπης, της Αμερικής ή της Άπω Ανατολής (Κίνα, Κορέα, Βιετνάμ). Η εφαρμογή του βελονισμού στην Ελλάδα δίνει τη δυνατότητα στον ιατρό μιας πιο ψύχραιμης διερεύνησης των αποτελεσμάτων της μεθόδου του βελονισμού (για κάθε σύμπτωμα ή κάθε αρρώστια ξεχωριστά) και τη δυνατότητα στον χρόνια πάσχοντα, τον απελπισμένο ή τον απογοητευμένο ασθενή να δοκιμάσει (συμπληρωματικά ή εναλλακτικά) να θεραπευθεί με άλλον τρόπο από αυτόν που του προσφέρει η βιοιατρική επιστήμη.

Όσον αφορά την ψυχολογική επίδραση και υποστήριξη που παρέχει ο βελονισμός μέσω του θεραπευτή-ιατρού στον ασθενή (έχει σχέση και με το φαινόμενο placebo ή nocebo), υπάρχει χώρος για μεγάλη συζήτηση και προβληματισμό. Πολλοί υποστηρίζουν ότι πρέπει να διαχωρίσουμε οποιαδήποτε ιατρική παρέμβαση (άρα και του βελονισμού) σε «θεραπεία» (healing), ως παρέμβαση που προκαλεί αλλαγές σε συγκινησιακό, κοινωνικό, πολιτισμικό ή πνευματικό επίπεδο, και σε «ίαση» (curing), ως παρέμβαση στο σωματικό (βιολογικό) κομμάτι του ατόμου. Άλλοι επιστήμονες, οπαδοί μιας πιο ολιστικής προσέγγισης, υποστηρίζουν ότι όλες οι θεραπείες αποσκοπούν στο να ρυθμίζουν συνολικά «το σώμα και

την ψυχή» των ασθενών, άσχετα με την προέλευση της ασθένειας, η οποία μπορεί να προέρχεται είτε από το σώμα, είτε από την ψυχή του αρρώστου, σίγουρα όμως στο τέλος επηρεάζει όλο τον οργανισμό, σαν σύνολο, αλλά και τον κοινωνικό περίγυρο του ασθενούς (οικογένεια, εργασία, ασφαλιστικά ταμεία).

Τέλος, είναι σωστό να επισημανθεί ότι η μελέτη ενός αντικειμένου δεν σημαίνει απαραίτητα και πίστη ή ταύτιση. Το ότι μελετούμε την ενέργεια, τους μεσημβρινούς και τα σημεία βελονισμού, γνωρίζουμε τη θεωρία γιν-γιανγκ ή τη θεωρία των πέντε στοιχείων της Κινέζικης Παραδοσιακής Ιατρικής, δεν σημαίνει ότι ασπαζόμαστε τις θεωρίες αυτές ή ότι ταυτιζόμαστε με τον πολιτισμό που τις παρήγαγε. Τις εξετάζουμε ως μέρος της ιστορίας του ανθρώπου, ως πηγές γνώσης ή και έμπνευσης, σαν στοιχεία που μας δείχνουν τη δύναμη φαντασίας και αντίληψης, τα όρια στα οποία στοχάζεται η ανθρώπινη νόηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΒΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Ιστορία της κινεζικής φιλοσοφίας*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1981.
- ΒΕΝΑΡΔΟΣ ΧΡ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *215 Extra Points στην Κινέζικη Παραδοσιακή Ιατρική, Βελονισμό*, εκδ. Βαρβαρήγου, Αθήνα 1977.
- ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΙΟΡΔΑΝΗΣ, *Αρχαίος κινέζικος πολιτισμός και τέχνη*, Αθήνα 1989.
- ERNST EDZARD, *The Desktop Guide to Complementary and Alternative Medicine*, Mosby, London 2001.
- FUGH-BERMAN ADRIANNE, *Εναλλακτική ιατρική. Ποιες μέθοδοι είναι αποτελεσματικές*, εκδ. Αρχιπέλαγος, Αθήνα 1998.
- GUILLAUME MADELEINE / JEAN CLAUDE DE TYMOWSKI / MADELEINE FIEVET-IZARD, *L'Acupuncture*, Presses Universitaires de France, 1975.
- ΚΑΡΑΒΗΣ ΓΙΑΓΚΟΣ / ΚΑΡΑΒΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ, *Ο βελονισμός στην Ελλάδα, 1971-1988*, Αθήνα 1989.
- ΚΑΡΑΒΗΣ ΓΙΑΓΚΟΣ, *Βελονισμός* (A. Skokljev), εκδ. Β.Λ. Γεωργιάδης, Αθήνα 1985.
- ΚΑΡΑΒΗΣ Γ. ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ, *Παθολογία του μυός και βελονισμός*, Αθήνα 2002.
- , *Παθήσεις του μυοσκελετικού συστήματος και βελονισμός*, Αθήνα 2006.
- , *Φυσιολογία του βελονισμού*, εκδ. Χ. Ζεβλεκάκη, Αθήνα 1999.
- ΚΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ, *Ταο Τε Κινγκ*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1978.
- ΚΟΥΡΙΓΑΜΑ ΣΙΓΚΕΧΙΖΑ, *Η εκφραστικότητα του σώματος*, μτφρ. Βασίλης Πασχάλης, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2004.
- ΚΡΙΤΙΔΟΥ ΘΑΛΕΙΑ, *Ωτοβελονισμός-Ωτοθεραπεία*, έκδ. ιδίας, Θεσσαλονίκη 1998.
- KROEJEL HELMUT, *The Fundamentals of Ear Acupuncture*, Haug Publishers, 1979.
- MANN FELIX, *Acupuncture. Cure for Many Diseases*, Pan Books, London 1971.
- NGUYEN VAN NGHI / MAI VAN DONG, *S miologie et Th rapeutique en m decine nerg tique orientale*, 1981.
- NIBOYET J.E.H, *L'anest sie par l'acupuncture*, Maisonneuve, 1973.
- NOGIER PMF, *L'Auriculoth rapie*, Maisonneuve, Paris 1977.
- ROGER DE LA FUYE, *Trait d'acupuncture. L'Acupuncture chinoise sans myst re*, Librairie E. Le Fran ois, Paris 1956.
- ΡΩΣΣΗΣ Π. ΦΙΛΗΜΩΝ, *Χοανγκ Τι Νέι Κινγκ Σο Ουενν. Τα κλασικά κείμενα του Κίτρινου Αυτοκράτορα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1983.
- ΣΑΡΛΕ ΜΑΡΙΑ, *Σιάτσου. Φιλοσοφία και πράξη*, εκδ. Πύρινος Κόσμος, Αθήνα 1980.

SCHNORRENBERGER CLAUS, *Chen-Chiu, The Original Acupuncture*, Wisdom Publications, Boston 2003.

ΣΕΦΕΡΙΑΔΗ ΜΑΝΙΑ, *Λαο Τσου, Ταο Τε Κινγκ*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 2^η 1983.

–, *Τσουάνγκ Τσου*, Ερμής, Αθήνα 1987.

SHAO NIAN FENG, *Diagnostics of Traditional Chinese Medicine*, Shandong Science and Technology Press, People's Republic of China 1990.

STATE STANDARD OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA, *The Locations of Acupoints*, Foreign Languages Press, Beijing 1990.

ΤΗΛΙΚΙΔΗΣ Ι. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, *Η βασική θεωρία της παραδοσιακής κινεζικής Ιατρικής*, KM Press, Αθήνα 1999.

IONESCU-TÂRGOVIȘTE C., *Teoria Și Practica Acupuncturii Moderne*, Editura Academiei Romane, București 1993.

ΤΣΑΚΑΛΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, *Ι Ταινγκ, το βιβλίο των αλλαγών*, εκδ. Πύρινος Κόσμος, Αθήνα 1978.

VEITH ILZA, *The Yellow Emperor's Classic of Internal Medicine*, University of California Press, London, 1972.

Chinese Traditional Medicine in Greece

Miltiadis Y. Karavis

China is considered to be the birthplace of acupuncture, one of the oldest healing practices on earth. From the so far archaeological finds emerges that an important civilization flourished between 2698 and 2599 BC in the area of the Yellow River, which contributed to humanity great inventions in letters, arts and science. A significant medical treatise was compiled at the same period, the so-called *Book of Medicine*, in which the basic theoretical background of acupuncture is thoroughly presented for the first time in a medical text. The later editions of the work supply valuable information on its content: the Chinese medicine of that period is founded on pharmacology – about 2000 recipes for preparing herbal drugs are listed –, surgery and acupuncture, its fundamental traditional doctrines are described as well as the meridians, the areas of acupuncture, the types of needles and their use, the healing regulations, and a variety of diagnostic methods, comprising pulse detection, tongue inspection and medical history of the patient. Information of priceless historic value are lined up in the pages of the book, concerning the then known data on the anatomy and physiology of the organs, which are illustrated with drawings and detailed accounts on the cordial, pulmonary and hepatic function. The therapeutic system of acupuncture has remained unaltered to date, although it passed through periods of prime (Ming Dynasty 1368-1644 AD) and decadence (Dao Guang Dynasty 1822-1950). Over 5,000 articles on acupuncture have been published in western medical journals and hundreds of books have dealt with its “enigmatic” nature in the last twenty years. The first scientific society of acupuncture in Greece was founded in Athens in 1973, thanks to the initiative of the pediatrician Yagos Karavis, and continues since then to carry on successfully its scientific, educational and training work.